

שימוש בעגלת חימום בשבת

הרב אלעד כהן, רס"ן

רב כנף 25

במאמר זה נברר מה הם הדרכים העדיפות מבחינה הלכתית לחימום המזון עבור ארוחת צהריים בשבת בצה"ל. ברצוני להדגיש כי אין בכוונתי לקבוע מדיניות פסיקה בעניין, אלא מטרת המאמר היא לברר את ההלכה ממקורה של תורה.

א. דיני שהייה מערב שבת

נאמר במשנה במסכת שבת (לו, ב):

כירה שהסיקה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל, בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר, בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל, ובית הלל חמין ותבשיל. בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין, ובית הלל אומרים אף מחזירין.

בהבנת משנה זו הסתפקה הגמרא כפי איזו מהאפשרויות דלהלן כוונתה:

אפשרות א': האיסור הוא להחזיר תבשיל בשבת לכירה שאינה גרופה ואינה קטומה⁷⁶, אך אין איסור להניח תבשיל מערב שבת על כירה שאינה גרופה וקטומה. לפי זה בערב שבת מותר להניח על כל כירה תבשיל⁷⁷, אך כאשר התבשיל הורד בשבת מהכירה הרי שאסור להחזיר לכירה שאינה גרופה וקטומה, ומותר בשבת להחזיר תבשיל רק לכירה גרופה וקטומה. אפשרות זו היא כדעת חנניה.

אפשרות ב': צריך שהכירה תהיה גרופה וקטומה אפילו לעניין שהייה מערב שבת, כלומר שאסור להשהות מערב שבת על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה מחשש שמא יחתה בגחלים, וכל שכן שאסור להחזיר בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה. אפשרות זו היא כדעת חכמים.

הגמרא לא פשטה שאלה זו האם גריפה או קטימה נצרכים אפילו לעניין שהייה מערב שבת, או שמא דווקא לעניין חזרה בשבת. הראשונים נחלקו כיצד לנקוט הלכה למעשה בנוגע לשאלת הגמרא.

הרי"ף (טז, א בדפיו) נקט כי האיסור הוא אפילו להשהות מערב שבת תבשיל על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, וכל שכן שישנו איסור להחזיר בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה, וכדעה זו

76 כירה שאינה גרופה וקטומה משמעותה היא שיש בה גחלים מגולות. לעומת זאת כירה גרופה וקטומה היא כירה שפינו ממנה את הגחלים, או לחילופין פזרו עליה אפר על מנת למעט את חומה של הקדירה (ענין רש"י ד"ה או עד שיתן את האפר). טעם האיסור להחזיר בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה הוא משום שנראה כמבשל (ענין ר"ן דף טו, ב מדפי הרי"ף; וכן הובא במשנ"ב רנג, לז). ואילו לדעת התוס' (שבת דף לח, ב ד"ה 'פינה') איסור חזרה לכירה שאינה גרופה וקטומה הוא מחשש שמא יחתה בגחלים.

77 ולא מצריכים לחתות את הגחלים או לפזר עליהם אפר על מנת למעט חומם, מכיוון שלא חוששים שהוא יחתה בגחלים.

פסקו הרמב"ם (שבת ג, ד) והשו"ע (או"ח רנג, א).

יש מן הראשונים (רש"י לו, ב ד"ה ורב ששת; בעל המאור והרא"ש) שפסקו כחנניה, והסבירו במשנה כי האיסור הוא להחזיר תבשיל בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה, אך שהיית תבשיל שלא מבושל כל צרכו מערב שבת על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה מותרת וכן פסק הרמ"א (או"ח רנג, א).

נבאר ונברר כמה מן המושגים שהזכרנו:

כירה גרופה – היא כירה שגרפו ממנה את הגחלים והוציאו ממנה את הגחלים מחוץ לכירה (שבת ג, ו), וי"א כי גריפת הגחלים היא הזזת הגחלים לצדי הכירה (ר"ן טו, ב ברי"ף).

כירה קטומה – כירה שפיזרו אפר על הגחלים שבה על מנת למעט חומם. אין צורך להטמין את הגחלים באפר. אלא פיזור מעט של אפר על גבי הגחלים מהני על מנת להחשיב את הכירה כקטומה⁷⁸.

כאמור, נחלקו השו"ע והרמ"א בעניין שהייה מערב שבת על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה (כירה שיש בה גחלים בוערות). לשיטת השו"ע מותר להשהות מערב שבת תבשיל המבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו, אך אין היתר להשהות מערב שבת על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה מאכל שאינו מבושל כל צרכו. ואילו לשיטת הרמ"א המנהג להקל להשהות מערב שבת על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה מאכל שהתבשל כמאכל בן דרוסאי.

אמנם בכירה גרופה וקטומה מותר להשהות מערב שבת מאכלים אע"פ שאינם מבושלים כל צרכם⁷⁹. פלטה חשמלית של שבת דינה ככירה גרופה וקטומה, מפני שטס ברזל מכסה את גופי החימום, ולכן מותר להשהות על גבה מאכל אף שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי. אמנם לדעת החזו"א (או"ח לו, יא) פלטה חשמלית של שבת דינה ככירה שאינה גרופה וקטומה, ולכן אסור להשהות עליה מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי. טעמו של החזו"א הוא כי בכיסוי פח הנהוג אין החום מתמעט והרי ההיתר הוא רק בהפסק קדירה באופן שגובה הקדירה הריקנית מפסיק בין האש לסיר המונח עליה.

על כל פנים, לעניין שהייה מערב שבת מותר להשהות על גבי פלטה מאכלים, וממילא מותר להשהות על גבי עגלת חימום מאכלים. יתירה מכך, בנדון של עגלת חימום נראה כי אף החזו"א, המחמיר בפלטה ומחשיבה לכירה שאינה גרופה וקטומה, יתיר בעגלת חימום, מפני שיש הפסק אויר בין גופי החימום למקום הנחת הקדירה.

ב. דיני חזרה והנחה בתחילה בשבת

כירה שאינה גרופה וקטומה – אין היתר להחזיר אליה בשבת כלל. טעם הדבר הוא משום שבכירה שאינה גרופה וקטומה הוא נראה כמבשל (ר"ן שבת טו בדפי הרי"ף; משנ"ב רנג, לו), או בגלל חשש שמא יחתה (תוספות שבת לח, ב ד"ה פינה).

⁷⁸ טעם הדבר הוא שהאפר על גבי הגחלים משמש כהיכר על מנת למנוע את חיתוי הגחלים.

⁷⁹ מפני שאין חשש חיתוי.

כירה גרופה וקטומה – מותר להחזיר על גבה תבשיל שהונח עליה מערב שבת ונטלה ממנו וברצונו להחזיר קדירה זו שוב פעם לכירה. היתר זה מותר בהתקיים מספר תנאים⁸⁰, התנאים הללו נועדו על מנת ליצור מציאות בו אנו ממשיכים את ההנחה של ערב שבת ואין המדובר על הנחה חדשה משום שאסור להניח על גבי כירה גרופה וקטומה בשבת בתחילה משום "מיחזי כמבשל" מציאות של הנחת תבשיל מחדש על גבי כירה אע"פ שהיא גרופה וקטומה נראית כפעולת בישול משום שהרגילות בימות החול היא לבשל על גבי כירה זו.

פלטה של שבת – נחלקו האחרונים בהגדרה ההלכתית של פלטת שבת:

לשיטת **החזו"א** (או"ח לח, ב, ד"ה והלכך) פלטת שבת דינה ככירה שאינה גרופה וקטומה. ולשיטתו אין היתר אפילו להחזיר (אפילו שהתקיימו תנאי החזרה משום שתנאי החזרה נאמרו בכירה גרופה וקטומה ולא בכירה שאינה גרופה וקטומה) תבשיל שהיה מונח מערב שבת על גבי הפלטה, וכדעה זו נוקט הגר"ש אלישיב זצ"ל (כמובא בספר שבות יצחק, פרק ח)⁸¹.

לשיטת רוב האחרונים⁸² דין פלטה של שבת היא ככירה גרופה וקטומה ולשיטתם מותר להחזיר על גבי פלטת שבת תבשיל שהיה מונח עליה מערב שבת בתנאי שהתקיימו תנאי החזרה כדלעיל. ולשיטתם אסור להניח בתחילה הנחה חדשה על גבי פלטת שבת משום 'מיחזי כמבשל'. אמנם, אף לשיטתם מותר יהיה להניח על גבי פלטה כאשר מניחים את התבשיל על גבי קדירה המונחת על הפלטה מכיוון שבדרך זו אין 'מיחזי כמבשל' כי אין רגילות לבשל על כירה באופן זה.

לשיטת הגר"ע יוסף זצ"ל (יחזקאל דעת ח"ב, מד; ח"ו, לב) דין פלטה של שבת עדיף מדין כירה גרופה וקטומה, מפני שבפלטה אין איסור משום 'מיחזי כמבשל' כלל, מכיוון שאין רגילות כלל לבשל על פלטה של שבת, וגזירת חז"ל משום 'מיחזי כמבשל' שייכת רק במקום שרגילים לבשל בימות החול. כמו כן אין חשש חיתוי בפלטה, מכיוון שדרגת החום בפלטת שבת היא קבועה ואין אפשרות מעשית לשנות את דרגת החום. על כן מותר להניח תבשיל יבש המבושל כל צרכו ישירות על הפלטה בשבת עצמה.

ג. דין שימוש בעגלת חימום

עגלת חימום בנויה מגופי חימום הנמצאים בחלק התחתון של העגלה, ובחלק העליון של העגלה מניחים גסטרונומים עם מאכלים על מנת לשמור על חומם בחדר האוכל כדי שציבור האוכלים יקבלו אוכל חם. ישנו חלל אויר בין גופי החימום לבין מקום הנחת המאכלים.

כשבאים לדון בשאלה על דבר שימוש בעגלת חימום בשבת, יש לבחון מספר נקודות, וכדלהלן:

האם קיים בעגלת חימום איסור הנחה בתחילה בשבת, כלומר האם יש בה חשש מיחזי כמבשל?

נראה לענ"ד לומר כי אף הפוסקים שאסרו להניח על גבי פלטת שבת מאכלים יבשים על מנת לחממם משום שחששו לאיסור דרבנן של 'מיחזי כמבשל', זאת משום שניתן לבשל על

80 שו"ע סימן רנג סעיף ב. התנאים הם עודה רותחת, לא הניחה על גבי קרקע, ולדעת הרמ"א בתנאים נוספים עודה בידו ובדעתו להחזירה

81 הובא בספר שבות יצחק פרק ח.

82 הגרצ"פ פרנק בשו"ת הר צבי (סימן קלו, הגרש"ז אויערבאך מובא בספר שמירת שבת כהלכתה פרק א ס"ק עא, הרב ולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן כו, הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ד סימן עד אות לה, וכן דעת הגר"מ אליהו ודעת הגר"מ מאזוז מובא בירחון אור תורה (גליון טבת תשמ"ג).

פלטה, שהרי ישנם אנשים המבשלים על גבי כיריים חשמליות שדומות לפלטה. אם כן קיימת אפשרות בישול על פלטה (אמנם לא בפלטה הזו ממש כי לא נוח לאנשים לבשל עליה, אך במקור חום חשמלי יש דרך לבשל, ולכן יש בזה חשש של 'מיחזי כמבשל'). אך בעגלת חימום המצב הוא קיל טפי ביחס לחשש 'מיחזי כמבשל', ואף אם נרצה לומר כי ישנה אפשרות מעשית לבשל על גבי עגלת חימום, כך שאם אדם יניח על גבי עגלת חימום אוכל שאינו מבושל כלל האוכל יתבשל, מכל מקום הזמן שעשוי לעבור עד שהמאכל יתבשל הינו זמן רב מאוד, ואין לומר שחז"ל גזרו גזירת 'מיחזי כמבשל' בבישול של שוטים שמבשלים במקום שאינו נוח כלל לבישול ואינו מציאותי ובשופטני לא עסקינן, וגזירות חז"ל הם במצוי ועל מה שאינו שכיח לא גזרו רבנן. ולכן נראה לי כי אין בעגלת חימום משום מיחזי כמבשל.

בשו"ע (או"ח שיח, טו) נפסק:

דבר שנתבשל כל צרכו, והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו.

משמע שבמקום שהוא כנגד המדורה אין חשש של 'מיחזי כמבשל'. והרי חלל האויר שבין מקור האש (גופי החימום בעגלת חימום) רחוק ממקום הנחת התבשיל, ולכן אין בזה חשש של 'מיחזי כמבשל'. על כן אין לאסור הנחת תבשיל יבש מבושל כל צרכו על גבי עגלת חימום.

האם יש בעגלת חימום משום איסור הטמנה?

הגר"מ אליהו (מאמר מדרכי ד, ז), על פי פסקו של השו"ע (או"ח רנו, ח; רנג, א)⁸³, מחמיר בשימוש בפלטה רגילה בשבת משום חשש הטמנה. לשיטתו כאשר הקדירה מונחת על גבי גחלים אפילו רק בחלקה התחתון, יש בכך בעיה של הטמנה ואסור. לכן הוא מצריך להשתמש בפלטה הנקראת 'פלטה ירושלמית', שהיתרון שבה הוא שמעל הסליל החשמלי יש פח נירוסטה, ומעליו בגובה אצבע ישנו כיסוי נוסף ובאופן זה אין חשש הטמנה.

מלבד שרוב הפוסקים לא החמירו כשיטת הגר"מ אליהו זצ"ל בזה, בעגלת חימום שגופי החימום מרוחקים ממקום הנחת הקדירות, גם לשיטתו המחמירה הנ"ל מותר להשהות על גבי עגלת חימום מערב שבת ואין חשש הטמנה. יתירה מכך, יתכן לומר כי אף בשבת עצמה יהיה מותר להניח על גבי העגלה בגלל הסיבה הנזכרת, שיש חלל אויר בין מקור החום לבין מקום הנחת הקדירה⁸⁴.

השאלה העיקרית בנוגע לשימוש בעגלת חימום היא בעיית הטרמוסטט:

תיאור המציאות (כפי מה שהבנתי מאנשי מקצוע): עגלת חימום הדולקת לדוגמא על 100 מעלות חום, שהדלתות שלה סגורות והיא מכוסה בתבניות מלמעלה - כאשר אדם מסיר תבנית או פותח את הדלתות נכנס אויר קר לגופי החימום, ומעשה זה גורם לכך שמעלות החום

83 על פי דברי התוס' (שבת דף מח, א ד"ה 'דזיתים').

84 עיין שם. ולשיטתו, בשבת אין להניח שום תבשיל על פלטה או על אש מכוסה אלא רק על גבי קדירה. ויתכן לומר כי חלל אויר בין מקור החום לבין מקום הנחת הקדירה עדיף מקדירה, או לפחות דינו כהנחה על גבי קדירה.

יורדות. הטרמוסטט מזהה זאת ומפעיל את המכשיר על מנת שיחזור לחום הנדרש של 100 מעלות. וכן להיפך, כאשר הדלתות פתוחות או שהחלק העליון של עגלת החימום אינו מכוסה, כאשר מאן דהו סוגר את הדלת ומכסה את החלק העליון, הרי החום בעגלת החימום עולה מעל ל-100 מעלות, ואז ניתנת פקודה לגופי החימום להפסיק את פעולת החימום עד שהחום יתייצב על 100 מעלות כנדרש.

אם כן סגירת הדלתות או כיסוי החלק העליון של עגלת החימום בתבניות גורמת להפסקת פעולת גופי החימום, וכן הסרת תבנית גורמת להפעלת גופי החימום. ייתכן אף שנדלקת נורת בקרה או נכבית נורת בקרה בהתאם למעשי האדם.

נראה פשוט וברור כי בשעת השימוש בעגלת החימום אין האדם מתכוון להדליק או לכבות את גופי החימום, אלא כל כוונתו להניח תבנית או להסיר תבנית, ולכן ביחס לעשיית המלאכה הוא נחשב כ'אינו מתכוין'⁸⁵. אך מכיוון שעל ידי פעולתו בודאי תיעשה מלאכה, הרי זה חשיב 'פסיק רישיה' שאסור בשבת⁸⁶.

אמנם בנידון דנן אין הוא נחשב פסיק רישיה 'גמור' אלא **פסיק רישיה בגרמא**, משום שגופי החימום של עגלת החימום מופעלים על ידי טרמוסטט, וכאשר הטרמוסטט מרגיש שינוי בטמפרטורה, אז הוא מורה לגופי החימום להעלות את החום לכפי שנקבע מעיקרא, וכאשר החום חוזר למעלות החום שנקבעו מראש, גופי החימום מפסיקים את פעולתם לזמן מה. נמצא שאין הוא פועל פעולה ישירה על גופי החימום כתוצאה מעשיית מעשה ההיתר, אלא בפעולתו הוא **גורם** לכך שגופי החימום יפעלו.

אם כן הבעיות שעלולות להיווצר במהלך שימוש בעגלת חימום בשבת הן:

א. על ידי פתיחת דלת עגלת החימום וכן ע"י הסרת התבניות מעל גבה נכנס אויר קר אשר גורם להבערת גופי החימום. **בזמן שהמנוע פועל הוא גורם להמשיך את פעולת ההבערה, ובשעה שהמנוע מכובה הוא גורם להקדים את זמן ההבערה.**

ב. על ידי סגירת דלתות עגלת החימום וכן ע"י הנחת תבניות האוכל על גבה, היא שומרת על החום, ונמצא שהוא **גורם להקדים את זמן הכיבוי**⁸⁷.

85 דבר שאינו מתכוין מותר, ראה שבת מו, ב; רמב"ם שבת א, ה; שו"ע שלו, ג; שלו, א.

86 עיין שבת קכ, ב. רמב"ם א, ו.

87 נמצא שיש לדון כאן בשתי מלאכות: [א] הבערה – איסור תורה בכך שגופי החימום מתחממים, על פי מה שכתב הרמב"ם: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב". המגיד משנה שם מבאר את דברי הרמב"ם כי המחמם את הברזל חייב משום מבעיר לאו דווקא על מנת לצרפו במים, אלא הרמב"ם אתא לאפוקי שמחמם את הברזל לשם קלקול בעלמא, אך במקום שהוא מחמם את הברזל על מנת שיועיל לו לטובת בישולו הרי זה חייב מהתורה בתולדת מבעיר. [ב] כיבוי – בנידון דידן מדובר על איסור דרבנן משום שהכיבוי לא נעשה על מנת לעשות גחלת ולכן זה איסור דרבנן. אם כן בעגלת חימום יש לדון מצד פסיק רישיה במלאכה דרבנן של כיבוי ופסיק רישיה במלאכה דאורייתא של הבערה.

יש לדון במקרה זה בשאלה - האם פסיק רישיה בגרמא מותרת או אסורה?

גרמא אינה אסורה מהתורה⁸⁸, אך חז"ל אסרו אף מלאכה הנעשית בגרמא והתירו באופנים מסוימים (אור זרוע ח"ב, כח בשם ריב"א).

בנידון דידן הרי מדובר על פעולה שנעשית לאחר זמן כתוצאה מפעולתו. הגדיר זאת בשו"ת זרע אמת (או"ח מד) בזו הלשון:

אכן פשר דבר זה נראה דהיכא דלא עביד מעשה איסור בשעת המלאכה, רק שעשה איזה מעשה, ולאחר זמן ע"י אותו המעשה גרם שתיעשה מלאכה מאליה, כגון עניין מחיצת הכלים המלאים מים בפני הדליקה, זוהי גרמא המותרת אף לעניין שבת, דעשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, אבל כשעושה המלאכה עצמה, אע"פ שהמלאכה נעשית ע"י סיוע דבר אחר, כגון זורה ורוח מסייעתו, אף שא"א למלאכה שתיעשה אלא ע"י סיוע הרוח, חייב.

בנידון דידן, אם כן, מצטרפים שני הדברים – פסיק רישא בגרמא. השאלה מה הדין בכגון זה.

המאירי (קכ, ב) כותב באחד מתירוציו כי פסיק רישיה בגרמא מותר⁸⁹.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה ח"א, י, ה) דן לגבי פתיחת מקרר בשבת. אחד מהסניפים שלו להתיר הוא משום שמדובר על פסיק רישיה בגרמא. כניסת האויר החם כתוצאה מפתיחת דלת המקרר אינה נעשית באופן מידי, ולפי עדות אחד המומחים מערכת הקירור מתחילה לפעול רק לאחר דקה.

וכן נקט **היביע אומר** (ח"א, או"ח כא), כי המדובר כאן הוא פסיק רישיה בגרמא, ופסיק רישיה בגרמא מותר.

על פי זה, גם בעגלת חימום מדובר פסיק רישיה באיסור דרבנן. ואף שמדובר בהבערה שהיא איסור תורה, מכל מקום כיוון שמדובר על גרמא שזהו איסור דרבנן ולא על מעשה בידיים, אם כן זהו פסיק רישיה באיסור דרבנן⁹⁰.

בנוסף, הגרש"ז אויערבאך נוקט כי זה פסיק רישיה דלא ניחא ליה, וכן הסכים עמו בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב, צב) ובשו"ת יביע אומר (ח"א, או"ח כא), וזו לשונו: "גרמא לא חשיב מעשה לאסור בפסיק רישיה".

הגרש"ז אויערבאך רוצה לומר גם כי אין הכרח שהכנסת אויר חם למקרר תפעיל את המנוע,

88 כפי שאומרת הגמא בשבת (קכ, ב): "לא תעשה כל מלאכה- עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי".

89 דברי המאירי מוסבים על דברי הברייתא שם: "מי ששכח נר דולק ע"ג טבלא מנער את הטבלא בנחת והיא נופלת ואם כבתה כבתה", והקשה כיצד הדבר מותר. ותירץ באחד מתירוציו, שכיוון שהוא לא מכבה בידיים אלא גורם לכיבוי פסיק רישיה בגרמא, מותר.

90 אמנם פסיק רישא אסור אף בדרבנן, מכל מקום זה כאשר עושה מעשה בידיים, וכאן זה בגרמא. בנוסף במנחת שלמה נוטה לומר כי זהו פסיק רישיה דלא ניחא ליה, שהרי אינו רוצה בכניסת האויר החם. ואף בענייננו איננו מעוניין בכניסת אויר קר לעגלת החימום, אלא רק מעוניין להוציא את התבשיל, ולכן פסיק רישיה דלא ניחא ליה בגרמא אשר ניתן להתיר.

מפני שהכל תלוי במצב המקרר ובפעולתו. אם כן אף בנידוננו יש לומר שייתכן שמשום מה עגלת החימום לא הגיעה עדיין לחומה הראוי, כך שהסרת התבנית או פתיחת הדלת לא תגרום לכיבוי.

אמנם יש לציין שלגבי מקרר שהתירו הפוסקים מדובר על מלאכה דרבנן, שכן עצם הפעלת המנוע היא איסור דרבנן. אולם האחרונים דלעיל לא כתבו זאת במפורש. לכן נראה כי הם התייחסו להפעלת מנוע המקרר כאל איסור תורה, ובכל זאת התירו מהטעמים דלעיל, ללא התייחסות לאיסור תורה או דרבנן בהפעלת המנוע.

ניתן לצרף לכך הבנה בשיטת הרמב"ם שממנה מוכח כי דווקא "המחמם את הברזל **כדי לצרפו** במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב", כלשון הרמב"ם (שבת יב, א), אך המלהט גופי חימום אינו אסור משום מבעיר, **כיוון שאינו מתכוון לצרפו**. וכן נוקטים עוד ראשונים (חידושי רב פרחיה שבת מב, ב). לשיטתם חימום גופי החימום אינו איסור תורה. ואע"פ שהמגיד משנה לא הבין כך ברמב"ם, מכל מקום ניתן לצרף זאת כסניף.

נציין כי לא שייך לומר שבעצם חימום גופי החימום עובר משום מבשל, משום שמלאכת מבשל היא "ריפה גוף קשה באש או הקשה גוף רך" (רמב"ם שבת ט, ו), וזה לא שייך בגופי חימום.

אך אע"פ שלרוב השיטות יש איסור מבעיר דאורייתא בגופי החימום, ניתן להתיר שימוש בעגלת חימום אף כאשר הדלתות סגורות ואף לכסות את העגלה בתבניות מהטעמים דלעיל.

עם זאת כיוון שאפשר לפתור את הבעיה ללא כניסה לדחוקים וכדומה, עדיף יותר לנהוג כדלהלן:

א. לבטל את פעולת הטרמוסטט בכל עגלות החימום בצה"ל, ועל ידי כך הדבר יהיה מותר ללא עיקולי ופשורי.

ב. לתת הנחיה כי יש להשאיר את דלתות העגלה פתוחות במקצת, ובאופן זה הסרת והוספת תבניות למעלה לא תעלה ולא תוריד, וניתן יהיה להפעיל את העגלה על החום המקסימאלי.

ג. להוציא הנחיה כי מכניסת השבת ועד צאתה יהיו מונחות תבניות ריקות על עגלת החימום וחל איסור להוריד אותם במהלך השבת, וכשרוצים לחמם מאכל יבש קר המבושל כל צרכו יש להניח את המאכל על התבניות הריקות המונחות על העגלה ובאופן זה אין שום בעיה ואין גרימת כניסת אויר קר.

ד. אף במקרה בו מסירים או מניחים תבניות וכן גם במקרה בו דלתות העגלה סגורות, ניתן להתיר שימוש בעגלת חימום בשבת מהטעמים שנתבארו לעיל.

ד. האם יש צורך לכסות את הכפתורים?

נחלקו פוסקי זמננו בנוגע לכיריים של ימינו, האם בתקנת חז"ל שהכירה צריכה להיות גרופה וקטומה כלול גם כיסוי הכפתורים. **הגר"מ פיינשטיין** (אגרות משה ח"א, או"ח צג) נוקט כי אין חובה לכסות את כפתורי הגז משני טעמים: הן משום שכיסוי הפח משמש היכר שלא יבוא להגדיל או להקטין את הלהבה, והן משום שחז"ל גזרו על חיתוי בגחלים ולא על הבאת עצים ממקום אחר, והגדלת הלהבה בגז שלנו הרי היא כמו הבאת עצים חדשים ובוזה לא גזרו. וכן

נקט בשו"ת אור לציון (ח"ב אות ב) ובשו"ת צניף אליעזר (ח"ז, טז, ג). אמנם יש שהחמירו (עיין מנוחת אהבה ג, יב) להצריך גם כיסוי הכפתורים, וכתבו כי אע"פ שמעיקר הדין אין בכך צורך, ראוי להחמיר בדבר שלא יבוא לשנות מתוך הרגל.

לענין נראה שבצבא כיסוי הכפתורים נצרך יותר, משום שפעמים שאנשי המטבח מגדילים או מקטינים את עוצמת החום על מנת שהתבשיל יוגש לארוחה כדבעי, ובמיוחד במקום בו אין משגיח כשרות יש להקפיד על כך ביותר. והנסיון מעיד כי כפתורים שאינם מכוסים מהווים בעיה.

ה. האם יש איסור ליטול אוכל מתוך קדירה המונחת על גבי עגלת חימום?

פסק השו"ע (או"ח שיח, יח) :

האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור אם לא נתבשל כל צרכו אין מוציאין בכף מהם, שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל, ואם נתבשל כל צרכו מותר.

המשנ"ב (שם ס"ק קיג) מבאר את דעת השו"ע, שכאשר נתבשל כל צרכו מותר להוציא על ידי כף מהקדירה אפילו כשהיא עומדת על האש. והביא את דעת האליה רבה שאוסר להוציא בכף מקדירה העומדת על האש. אמנם ציין שיש מהאחרונים שהקלו ליטול אוכל מהקדירה כאשר התבשיל מבושל כל צרכו אף בעודה על האש⁹¹.

טעם האוסרים להגיס בקדירה שעל האש גם תבשיל המבושל כל צרכו הוא משום שהגסה זו היא דרך בישול ויש בזה 'מיחזי כמבשל', אך אין זה בגלל חשש שמא התבשיל אינו מבושל כל צרכו.

יוצא אפוא כי גם האוסרים להוציא בכף מקדירה שעומדת על גבי האש אף תבשיל המבושל כל צרכו, כל זה בקדירה שעומדת על האש ממש, אך בעגלת חימום אין לאסור מטעם זה, משום שהקדירה אינה עומדת על גבי האש, וגם אין בעגלת חימום משום 'מיחזי כמבשל' (שהוא הטעם לאסור מגיס גם במבושל כל צרכו) כפי שכתבתי לעיל. ולכן יש להתיר להוציא תבשיל המבושל כל צרכו מעגלת חימום ואין מקום להחמיר בכך.

ו. סיכום

סדרי העדיפויות בחימום מאכלים בשבת בצה"ל לטובת סעודת שבת בצהריים הם כדלהלן :

א. ביטול הטרמוסטט בעגלות החימום, ובאופן זה ניתן להניח בשבת מאכל יבש המבושל כל צרכו, וכן ניתן לסגור את דלתות עגלת החימום ולהניח תבניות ולהסיר תבניות ללא הגבלה⁹².

ב. השהיית מאכלים עם רוטב מכניסת שבת על גבי עגלת חימום הפועלת בחום הנדרש ללא

91 עיין שו"ת מנחת יצחק חלק ה, סימן כז. וכן משמע בחזון איש סימן לז, ס"ק טו.

92 פתרון זה דורש יישור קו בכל יחידות צה"ל בעניין זה, ויש לו משמעויות כספיות ולוגיסטיות, אך הוא הפתרון הטוב ביותר מבחינה הלכתית.

הגבלת מעלות חומה של עגלת החימום⁹³. נטילת התבשיל תיעשה מתוך התבנית המונחת על גבי עגלת החימום⁹⁴.

ג. כיוון מעלות החום של עגלת החימום מערב שבת ללא הגבלה.

הנחת תבשיל יבש מבושל כל צרכו על גבי עגלת החימום בשבת תיעשה כדלהלן :

א. השארת דלתות עגלת החימום פתוחות⁹⁵.

ב. הנחת תבניות ריקות על גבי עגלת החימום מערב שבת, והעברת המאכלים לתבניות המונחות על גבי עגלת החימום, על מנת למנוע את הסרת התבניות או את העמדתם על גבי עגלת החימום, מה שגורם לפעולת הטרמוסטט.

ג. הנחת תבניות עם מאכלים יבשים המבושלים כל צרכם בשבת על גבי עגלת החימום המכוונת מערב שבת על מעלת החום הרצויה תוך השארת דלתות העגלה פתוחות

ד. הנחת תבניות עם מאכלים יבשים המבושלים כל צרכם בשבת⁹⁶ על גבי עגלת החימום המכוונת מערב שבת על מעלת החום הרצויה, אע"פ שדלתות העגלה סגורות.

93 בפתרון זה אי בעיה של שהייה ולא של הטמנה.

94 על מנת לא להסיר את התבניות ולגרום לפעולת הטרמוסטט.

95 על מנת למנוע את פעולת הטרמוסטט.

96 ההיתר הוא משום פסיק רישיה בגרמא וכדלעיל.